

Nr 231.

Ankom till riksdagens kansli den 31 maj 1939 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående extra materielanskaffning m. m. för försvarsväsendet jämte i ämnet väckta motioner.

(1:a avd.)

I proposition nr 234 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 24 mars 1939, föreslagit riksdagen att för extra materielanskaffning m. m. för försvarsväsendet för budgetåret 1939/40 å riksstatens fjärde huvudtitel anvisa ett reservationsanslag av 58,000,000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i proposition nr 308, under åberopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 12 maj 1939, föreslagit riksdagen att — med ändring av ovannämnda förslag — till extra materielanskaffning m. m. för försvarsväsendet för budgetåret 1939/40 å riksstatens fjärde huvudtitel anvisa ett reservationsanslag av 70,750,000 kronor.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *F. Domö m. fl.* (nr 153) och den andra inom andra kammaren av herr *G. Bagge m. fl.* (nr 193), vari, bland annat, hemställts, att riksdagen ville besluta att till anskaffande av luftvärnsmateriel för de statliga kraftverkens skydd för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 1,500,000 kronor;

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *A. Mannerskantz m. fl.* (nr 288) och den andra inom andra kammaren av herr *G. Svedman m. fl.* (nr 450), vari hemställts, att riksdagen ville för budgetåret 1939/40 anvisa dels för utförande av ritningar till lätta kryssare ett anslag av 150,000 kronor, dels ock för anskaffande av en ubåt ett anslag av 4,500,000 kronor;

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *A. Heiding* (nr 289) och den andra inom andra kammaren av herr *O. Tornegård* (nr 451), vari hemställts, att riksdagen måtte hemställa hos Kungl Maj:t att låta verkställa skyndsamt utredning angående åtgärder för stärkande av Ölands försvar;

dels en inom första kammaren av herr *H. Nordenson* väckt motion (nr 287),

vari hemställt, att riksdagen måtte för krigsindustriella åtgärder vid armén anvisa ett belopp av 4,000,000 kronor;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Bj. Holmgren* väckt motion (nr 120), vari hemställt, att riksdagen till påbörjande av ett nytt ubåtsmoderfartyg under budgetåret 1939/40 beviljar ett förslagsanslag av 1,430,000 kronor.

I fråga om de skäl, motionärerna anført till stöd för sina framställningar, får utskottet hänvisa till motionerna.

Departementschefen har i propositionen nr 234 inledningsvis framhållit, att han, då han den 4 januari 1939 i statsrådet anmälde frågan om reglerandet av utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1939/40, ansåg sig förhindrad att tillstyrka upptagande under huvudtiteln av åtskilliga framställningar om anslag för anskaffning av materiel av olika slag, vilka i och för sig syntes väl grundade. Efter en i samråd med chefen för försvarsstaben och försvarsgrenscheferna företagen översyn av de i och med statsverkspropositionens avlåtande icke reglerade bristerna i den materiella försvarsberedskapen framlägger han nu till prövning av myndigheterna framförda anslagskrav, som synas honom representera de mest trängande behoven.

Departementschefen lämnar härefter i propositionen nr 234 en redogörelse för de olika anslagsfrågor, som hänföra sig till den nu ifrågasatta extra materielanskaffningen m. m., av vilken redogörelse i huvudsak inhämtas följande.

FÖRSVARSTABEN.

1. Vissa telefontekniska anläggningar. I skrivelse den 9 mars 1939 har chefen för försvarsstaben anhållit om bemyndigande att låta utföra vissa telefontekniska anläggningar för högkvarterets behov i händelse av krig. Kostnaderna för dessa anläggningar skulle uppgå till 25,400 kronor, vartill komme en årlig kostnad för underhåll m. m. av 1,200 kronor.

För egen del tillstyrker departementschefen, att för budgetåret 1939/40 ett avrundat belopp av 25,000 kronor avses för ifrågavarande telefontekniska anläggningar. På sätt arméförvaltningens tygdepartement och civila departement i avgivet utlåtande föreslagit anses hänsyn till årskostnaden böra tagas vid beräkning av försvarsstabens expensanslag.

LANTFÖRSVARET.

2. Vissa fortifikatoriska anordningar. I skrivelse den 10 februari 1939 har chefen för försvarsstaben framlagt förslag till vidtagande av vissa fortifikatoriska anordningar å olika platser i landet i syfte att underlätta arméns försvar av rikets kuster. Kostnaderna hava beräknats till sammanlagt 9,700,000 kronor, vartill kommer en framtida årskostnad för underhåll av anläggningar och materiel på omkring 45,000 kronor.

Då ifrågavarande fortifikatoriska anordningar syns departementschefen

vara av synnerlig vikt för försvarsberedskapens tillgodoseende, har han förordat, att desamma snarast möjligt komma till utförande. Som emellertid en del av den erforderliga materielen icke kan levereras förrän efter utgången av nästa budgetår, kan det för anordningarna i deras helhet beräknade beloppet, 9,700,000 kronor, för budgetåret 1939/40 reduceras till 8,310,000 kronor. Departementschefen förutsätter, att den ifrågakvarande materielen må kunna beställas i ett sammanhang.

3. Luftvärn för kraftanläggningar. Departementschefen har anmält av vattenfallsstyrelsen och av chefen för försvarsstaben gjorda framställningar om anskaffande av luftvärn för statens kraftverk och anför för egen del följande i ärendet.

Såsom av myndigheterna framhållits är det uppenbarligen icke möjligt att genom enbart civiltekniska åtgärder bereda ett tillfredsställande skydd för kraftanläggningarna; endast medelst luftvärn torde kunna hindras, att dessa genom luftanfall från låg höjd förstöras. Kraftanläggningarnas betydelse ur försvars- och folkförsörjningssynpunkt är så stor, att anskaffningen av luftvärn för deras skydd icke längre torde böra uppskjutas. Till grund för anskaffningen lärer böra läggas det av chefen för försvarsstaben uppskattade materielbehovet, motsvarande en anskaffningskostnad av 7,000,000 kronor, fördelad på två år. För nästkommande budgetår erfordras således hälften av detta belopp eller 3,500,000 kronor. Jag förutsätter att, därest detta delbelopp ställes till förfogande, Kungl. Maj:t skall äga föranstalta om att materiel för hela den för anskaffningen avsedda summan kan i ett sammanhang beställas.

4. Viss utrustning för sjuktåg och sjukhuståg. Järnvägsstyrelsen har hemställt, att 5,000 kronor måtte ställas till styrelsens förfogande för viss nyanskaffning av utrustning för sjukhuståg, vilken anskaffning vore en följd av förändringar, som järnvägsmaterielen under årens lopp undergått, och överstyrelsen för svenska röda korset har i skrivelse den 19 november 1938 anmält, att i följd av förändring i järnvägsmaterielen de av svenska röda korset anskaffade bårstativen för sjuktåg måste ersättas med stativ av annan modell. Kostnaden för den nyanskaffning, som för närvarande erfordrades, hade av chefen för försvarsstaben och järnvägsstyrelsen beräknats till 40,000 kronor. Då överstyrelsens tillgångar icke medgäve bekostandet av förenämnda anskaffning, hemställde överstyrelsen, att Kungl. Maj:t ville ställa 40,000 kronor till förfogande för ändamålet.

Departementschefen har ansett den sålunda föreslagna materielanskaffningen såsom ur försvarsberedskapssynpunkt högst önskvärd och har därför tillstyrkt, att ett belopp av 45,000 kronor upptages för anskaffande av viss utrustning för sjuktåg och sjukhuståg.

5. Anskaffning av viss krigsjärnvägsmateriel. I skrivelse den 22 mars 1939 har chefen för försvarsstaben anført, att det för genomförandet av erforderliga militärtransporter i krig vore erforderligt med ytterligare anskaffning av särskilt konstruerade lastbryggor, och efter samråd med järnvägsstyrelsen i an-

ledning härav hemställt, att för detta ändamål ett belopp av 50,000 kronor måtte ställas till förfogande.

Departementschefen har ansett sig böra förorda framställningen och tillstyrker alltså, att det äskade beloppet, 50,000 kronor, ställes till förfogande för budgetåret 1939/40.

6. Framställning av vissa specialkartor. I skrivelse den 14 februari 1939 har chefen för armén efter samråd med chefen för försvarsstaben hemställt om anvisande av medel för fullföljande av vissa av rikets allmänna kartverk påbörjade arbeten för framställande av specialkartor, och, då framställandet av ifrågavarande kartor syntes departementschefen vara av stor betydelse för försvarsberedskapen, har han tillstyrkt, att ett belopp av 75,000 kronor ställes till förfogande för ändamålet för budgetåret 1939/40.

7. Kompletterande materielanskaffning m. m. för armén. I årets statsverksproposition har bland fjärde huvudtitelns gemensamma anslag upptagits ett förslagsanslag å 10,000,000 kronor för »särskild materielanskaffning» (G 1).

Vid den översyn i fråga om kvarstående anslagsbehov, som nu ägt rum, har, efter avvägning av de olika behovens inbördes vikt, för arméns vidkommande resultat i följande materielplan:

Materielplan.			
1)	6.5 och 8 mm ammunition	kronor	350,000: —
2)	37 mm ammunition	»	100,000: —
3)	7 cm ammunition för markartilleriet	»	200,000: —
4)	Kulsprutepistoler	»	500,000: —
5)	20 mm kulsprutor jämte ammunition	»	200,000: —
6)	Viss optisk materiel för artilleriet	»	770,000: —
7)	Modernisering av den fasta bestyckningen i Bodens fästning	»	90,000: —
8)	Maskeringsmateriel	»	150,000: —
9)	Truppförbandens mobiliseringsutrustning	»	1,000,000: —
10)	Signalmateriel	»	200,000: —
11)	Stridsvagnsminor	»	150,000: —
12)	Järnvägskrigsbromateriel	»	400,000: —
13)	Fältlaboratoriebusar med utrustning	»	50,000: —
14)	Modernisering av fältbagerierna	»	190,000: —
15)	Motorfordon till trängen och ingenjörtrupperna	»	320,000: —
16)	Intendenturmateriel	»	50,000: —
17)	Drivmedelsförråd	»	430,000: —
18)	Sjukvårdsmateriel	»	800,000: —
19)	Glasögon m. m. för fältbruk	»	50,000: —
20)	Viss eldledningsmateriel	»	620,000: —
<u>Summa kronor</u>			<u>6,620,000: —</u>

Departementschefen har för egen del tillstyrkt, att för budgetåret 1939/40 anvisas 6,620,000 kronor för kompletterande materielanskaffning m. m. för

armén i huvudsaklig överensstämmelse med denna materielplan. Därvid förutsätter departementschefen, såväl att Kungl. Maj:t skall komma att före ut-
anordnande av anslagsmedel för visst i planen upptaget ändamål från veder-
börande förvaltningsmyndighet infordra den ytterligare utredning om anskaff-
ningens omfattning, tiden för dess fullgörande m. m., som för vinnande av en
rätt överblick av anslaget användning må finnas erforderlig, som ock att
Kungl. Maj:t skall äga vidtaga de mindre jämkningar i planen, som kunna
finnas lämpliga och ekonomiskt berättigade.

SJÖFÖRSVARET.

8. Anskaffning av nytt moderfartyg för undervattensbåtar. Flottan disponerar för närvarande såsom moderfartyg för undervattensbåtar f. d. 1. klass pansar-
båten Svea, vilket fartyg — färdigställt 1886 och ombyggt till moderfartyg
1921 — numera icke fyller sin uppgift varken i förlägningsavseende eller be-
träffande sjövärdighet. Myndigheterna hava på grund härav i olika framställ-
ningar föreslagit, att det måtte ersättas med ett nytt fartyg, men hava dessa
framställningar hittills icke föranlett någon åtgärd.

I en till marinförvaltningen av chefen för Karlskrona örlogsvarv den 18
januari 1939 överlämnad utredning angående fartygets tillstånd har varvs-
chefen anført, att moderfartyget Svea för länge sedan nått den ålder, då
reparationsbehov och därmed underhållskostnaderna bleve onormalt stora, att
maskineriets tillstånd under gång utsatte fartyget och dess besättning för all-
varliga risker även vid iakttagande av stor försiktighet från fartygsbefälets
sida, att maskineriet därför endast kunde användas för de mest nödvändiga
förflyttningar och endast under förutsättning, att fartyget såväl inomskärs som
till sjöss eskorterades av för lämnande av bogsering lämpligt fartyg, samt att
fartyget inom den närmaste framtiden kunde antagas befinna sig i sådant till-
stånd, att det ej längre kunde göra tjänst. Under åberopande av vad som genom
varvschefens undersökning framkommit har chefen för marinen i skrivelse den
10 februari 1939 anhållit, att Kungl. Maj:t ville taga frågan om moderfartyget
Sveas snara ersättande under förnyad prövning.

Departementschefen har för egen del anført följande.

Den senast framkomna utredningen visar, att moderfartyget Svea numera
befinner sig i sådant tillstånd, att intet uppskov med anskaffande av ett nytt
fartyg i det gamlas ställe kan ske. Kostnaden för ett moderfartyg belöper
sig till högst 4,600,000 kronor. Då det enligt vad jag inhämtat torde vara
möjligt att färdigställa fartyget på två år, torde för budgetåret 1939/40 böra
äskas hälften av nämnda belopp eller 2,300,000 kronor.

9. Förberedande av krigsindustri för marinens behov. I skrivelse den 10
februari 1939 till chefen för försvarsdepartementet har Aktiebolaget Karlstads
mekaniska verkstad anført bland annat följande. Propellrarna för flottans
snabbgående fartyg hade hittills utförts i England eller Tyskland, delvis
beroende på att dylika propellrar ej kunnat utföras här i landet med tillräck-

lig noggrannhet. Bolaget övervägde nu att anskaffa en maskin, som även kunde användas för bearbetning av propellrar med högst 7 meters diameter under förutsättning att staten betalade merkostnaden, som utgjorde 200,000 kronor, för fördelen av att inom landet kunna bearbeta propellrar för marinens behov. För den händelse staten lämnade sådant bidrag, vore bolaget villigt förbinda sig att giva marinen förhandsrätt vid bearbetning av dess propellrar till på förhand fixerat pris, baserat på bolagets omkostnader.

Marinförvaltningen har i utlåtande i ärendet den 8 mars 1939 tillstyrkt, att bolaget erhöle ett bidrag från staten å 200,000 kronor på vissa i utlåtandet angivna villkor.

Departementschefen har funnit utrett, att förefintligheten inom landet av en maskin av den beskaffenhet, som avses med bolagets erbjudande, skulle innebära ett synnerligen värdefullt tillskott till flottans försvarsberedskap och under vissa förhållanden lända även handelssjöfarten till gagn. I syfte att möjliggöra ett antagande av bolagets erbjudande förordar han, att för budgetåret 1939/40 ett belopp av 200,000 kronor ställes till förfogande för förberedande av krigsindustri för marinens behov och förutsätter, att de närmare villkoren för statsbidragets åtnjutande böra fastställas av Kungl. Maj:t.

10. Kompletterande materielanskaffning m. m. för marinen. Den i det föregående omnämnda översynen av kvarstående materielbehov har för marinens del resulterat i följande materielplan:

Materielplan.

Flottan.

1) Luftvärn för kustflottans ankarplatser	kronor 1,560,000: —	
2) Luftvärnsinstrumentering för depåfartyget Dristigheten och trängfartyget Ymer	» 300,000: —	
3) Modernisering av artilleri och ammunition å ett pansarskepp av Äran-typ ...	» 900,000: —	
4) Reserveldrör till 28 cm kanoner 320,000 kronor, därav för budgetåret 1939/40	» 160,000: —	
5) Modernisering av 15 cm kanoner	» 200,000: —	
6) Ändring av 57 mm kanoner till luftvärnspjäser	» 150,000: —	
7) Luftvärnsammunition	» 730,000: —	
8) Minmateriel	» 500,000: —	
9) Verktyg för torpedtillverkning m. m.	» 250,000: —	
10) Radiomateriel	» 250,000: —	5,000,000: —

Kustartilleriet.

11) Uppställning av vissa sjöfrontsbatterier i Vaxholms fästning	kronor 124,000: —
12) Artillerimateriel och eldhandvapen ...	» 1,277,000: —
13) Artilleriammunition	» 570,000: —

14) Gasskyddsmateriel	kronor	133,000:—	
15) Radiomateriel	»	490,000:—	
16) Strålkastarmateriel	»	166,000:—	
17) Minmateriel	»	50,000:—	
18) Trådsignalmateriel	»	190,000:—	3,000,000:—

G e m e n s a m t.

19) Sjukvårdsmateriel	kronor	500,000:—	
	Summa kronor	8,500,000:—	

För egen del har departementschefen tillstyrkt, att för budgetåret 1939/40 anvisas 8,500,000 kronor för kompletterande materielanskaffning m. m. för marinen. På sätt anförs vid motsvarande anslagspost för armén förutsätter han såväl att Kungl. Maj:t före medlens utanordnande infordrar den ytterligare utredning, som finnes erforderlig, som ock att Kungl. Maj:t skall äga företaga mindre jämkningar i planen. I fråga om den under 4) upptagna posten förutsättes likaledes, att Kungl. Maj:t må, om så skulle befinnas lämpligt, i ett sammanhang träffa avtal om leverans för hela det för anskaffningen beräknade beloppet 320,000 kronor.

FLYGVAPNET.

II. Anskaffning av reservflygplan m. m. I en den 25 februari 1939 av chefen för försvarsstaben avgiven promemoria har framhållits, hurusom en verkställd undersökning givit vid handen, att i genomsnitt 30 procent av flygplanen vid varje flottilj ständigt måste beräknas stå på verkstäderna för översyn och reparation. Flygförbanden kunde därför uppsättas endast till $\frac{2}{3}$ av tidigare beräknad styrka. Förutsättningen för att mobilisera hela flottiljer vore, att antalet flygplan i bomb- och spaningsflottiljerna utökades till 52 samt i jaktflottiljen till 64. I förhållande till de av försvarskommissionen gjorda beräkningarna skulle sålunda erfordras en ökning med sammanlagt 73 flygplan. I första hand borde emellertid anskaffas 24 lätta bombplan och 15 jaktflygplan. Kostnaden härför hade beräknats till sammanlagt 12,400,000 kronor, varav, med beaktande av leveransmöjligheterna, 8,875,000 kronor borde ställas till förfogande under budgetåret 1939/40. Härtill skulle komma vissa kostnader för förråd och för reservflygplanens underhåll i förråd.

Departementschefen har för egen del i ämnet anfört följande.

För egen del anser jag mig böra tillstyrka den av försvarsstabschefen föreslagna anskaffningen av 24 lätta bombplan och 15 jaktflygplan för en beräknad kostnad av 12,400,000 kronor, därav i runt tal 8,875,000 kronor belöpan- de på budgetåret 1939/40. Med upptagande av frågan om erforderlig utvidgning av centrala flygverkstäderna samt uppförande av förrådsbyggnad torde däremot kunna anstå ännu något år. Ehuru endast viss del av det för flygplansanskaffningen erforderliga beloppet hänför sig till budgetåret 1939/40, förutsätter jag, att Kungl. Maj:t vid bifall till förevarande framställning äger träffa avtal om leverans för hela det beräknade beloppet 12,400,000 kronor.

12. Anskaffning av reservflygmotorer. Rörande behovet av reservflygmotorer hava företagits vissa utredningar inom flygförvaltningen. På grundval härav har chefen för försvarsstaben framlagt två alternativa förslag, enligt vilka anskaffningskostnaden beräknats till 5,200,000 kronor respektive 3,500,000 kronor, därav för budgetåret 1939/40 4,600,000 respektive 3,100,000 kronor.

Departementschefen har för egen del anfört följande.

Det torde såväl för att möjliggöra flygmaterielens rationella utnyttjande i fredstid som framför allt ur försvarsberedskapssynpunkt vara erforderligt att anskaffa ett visst förråd av reservmotorer för flygvapnets räkning. Av ekonomiska skäl torde anskaffningen få ske enligt det billigare av de av försvarsstabschefen framlagda alternativen. För budgetåret 1939/40 torde således ett belopp av 3,100,000 kronor böra avses för anskaffning av reservflygmotorer.

13. Förberedande av krigsindustri för flygvapnets behov. I förenämnda promemoria den 25 februari 1939 har chefen för försvarsstaben framlagt en utredning rörande möjligheterna att genom tillverkning inom landet ersätta i krig förbrukad flygmateriel. Av utredningen framgår, att den flygmateriel, varav krigstillverknings hittills varit planerad, numera icke anses fullt modern, och att en omläggning av planerna därför i viss mån anses böra äga rum. Vidare framhålles, att verkställda beräkningar givit vid handen, att krigsindustrien icke utan en jämförelsevis omfattande anskaffning i fredstid av maskiner, verktyg, utgångsmaterialier m. m. kan beräknas komma att inom erforderlig tid uppnå den nödvändiga kapaciteten. Kostnaden för nämnda anskaffning av maskiner, verktyg och materialier har av flygförvaltningen beräknats till 14,900,000 kronor. Av nämnda belopp hava 2,800,000 kronor upptagits i årets statsverksproposition, varför det återstående medelsbehovet beräknats till 12,100,000 kronor. Anskaffningen av ifrågavarande utrustning och materialier har beräknats kunna ske inom ett år, och i skrivelse den 28 februari 1939 har chefen för försvarsstaben, under åberopande av det i promemorian anförda, hemställt om vidtagande av för flygvapnet erforderliga krigsindustriella förberedelser.

Departementschefen har i ärendet uttalat följande.

För egen del ansluter jag mig i huvudsak till försvarsstabschefens förslag. Av vissa anledningar torde dock det beräknade beloppet kunna minskas med omkring 1,100,000 kronor. För förberedande av krigsindustri för flygvapnets behov skulle alltså erfordras ett belopp av 11,000,000 kronor. Detta belopp torde i sin helhet böra ställas till förfogande under budgetåret 1939/40.

I förevarande sammanhang vill jag meddela, att jag, med hänsyn till önskvärdheten att tillverkningskapaciteten av flygmateriel inom landet höjes, gjort en framställning till ledningen för Svenska Aeroplan Aktiebolaget med förfrågan, huruvida och under vilka förutsättningar bolaget vore villigt att genom utbyggnader av sina anläggningar utöka sin tillverkningskapacitet med omkring 50 procent utöver den nuvarande.

Ett från bolagsledningen avgivet svar utvisar, att bolaget torde komma att vara berett att genomföra en utvidgning av ungefär den föreslagna storleksordningen, dock på följande villkor: 1) Svenska tillverkare böra beredas tillfälle att avgiva anbud på alla beställningar för svenska flygvapnet. Beställningarna skola i största möjliga utsträckning placeras hos svenska tillverkare.

såvida skäligen erbjudas. Utländska anbud, som avgivas till uppenbara dumpingpriser, böra icke komma under bedömande i konkurrens med svenska anbud. — 2) Bolaget påfordrar icke någon monopolställning i förhållande till andra svenska tillverkare, men vid tävlan om beställning böra endast bona-fide-bud från seriösa och leveransgilla tillverkare ifrågakomma. — 3) Bolaget skall kunna påräkna utförelsetillstånd för tillverkad flygmateriel i princip enligt samma grunder, som hittills tillämpats inom den svenska vapenindustrin.

De villkor för den ifrågasatta utvidgningen, för vilka sålunda redogjorts, synas mig kunna godtagas. Jag kommer därför att, därest riksdagen icke har något att däremot erinra, tillstyrka fortsatta förhandlingar med bolaget på basis av vad sålunda förekommit.

14. Anordnande av krigsflygfält. Efter att hava lämnat en redogörelse för av cheferna för flygvapnet och försvarsstaben gjorda utredningar och framställningar rörande behovet av krigsflygfält har departementschefen i detta ärende anfört följande.

Av vad nu anförts torde framgå, att för en ändamålsenlig användning av flygvapnet vid förstärkt försvarsberedskap och framför allt under krig tillgång erfordras till ett väsentligt större antal flygfält än de i fred befintliga. Iordningställandet av dessa flygfält, vilkas belägenhet bör i möjligaste mån hållas hemlig, kräver emellertid avsevärd tid. Då flygvapnet måste kunna träda i funktion omedelbart vid ordnande av neutralitetsskydd eller vid mobilisering, synes det i hög grad önskvärt, att anläggning av vissa krigsflygfält sker redan i fredstid. Arbetena torde emellertid kunna begränsas till iordningställande av själva fälten och framdragande av vissa ledningar. Erforderlig mark för fälten torde, i den mån kronan tillhöriga områden icke kunna utnyttjas, böra av kronan förvärfvas med äganderätt. Kostnaderna för det med hänsyn till flygvapnets organisation under budgetåret 1939/40 nödvändiga antalet krigsflygfält torde i överensstämmelse med de militära myndigheternas beräkningar kunna skattas till 5,400,000 kronor. Då flygfälten torde böra snarast möjligt iordningställas och hinder ej läras möta för arbetenas utförande under nästkommande budgetår, torde hela nyssnämnda belopp böra äskas för sagda budgetår.

I ovanberörda proposition nr 308 har departementschefen meddelat, att aktiebolaget Bofors, efter förhandlingar med utländsk leverantör om inköp av olika slag av artillerimateriel, tillverkad på licens från bolaget, erbjudit sig att till kronan överlåta materielen i fråga. Anbudet omfattar dels ett avsevärt antal 40 mm rörliga luftvärnsautomatkanoner jämte reserveldrör och ammunition, dels ock ett likaledes betydande antal 15 cm haubitser med tillhörande eldrörsvagnar och föreställare samt utredning och ammunition. Automatkanonerna skola enligt anbudet levereras under innevarande månad, medan haubitsernas levererande skulle äga rum successivt under tiden maj—oktober 1939. Kostnaden för hela leveransen, inklusive tull, frakter i Sverige, besiktning, provskjutning m. m., uppgår enligt anbudet till sammanlagt 12,750,000 kronor.

Departementschefen har för egen del anfört följande.

Förvärvandet för svenska statens räkning av den artillerimateriel, som omfattas av det nyssberörda anbudet, skulle uppenbarligen innebära en syn-

nerligen verksam förstärkning av landets försvarsberedskap. Vad beträffar den i anbudet ingående luftvärnsmaterielen, skulle ett förvärv av densamma möjliggöra, att de kraftverksanläggningar i landet, som avses skola förses med luftvärn, omedelbart kunde utrustas med den härför erforderliga materielen, något som framstår såsom en viktig angelägenhet. Haubitsmaterielen åter skulle verksamt bidra till att dels fylla vissa brister i arméns artilleriutrustning, som eljest skulle i avvaktan på beställd men ännu icke levererad materiel kvarstå ännu en avsevärd tid, dels ock möjliggöra ett i hög grad önskvärt utbyte av viss äldre haubitsmateriel mot fullt modern dylik. Jag finner mig därför böra tillstyrka, att det föreliggande anbudet antages och att för detta ändamål erforderliga anslagsmedel äskas av riksdagen för nästkommande budgetår.

Vid ett bifall härtill uppställer sig frågan, huruvida de 40 mm luftvärnsautomatkanoner, som enligt förenämnda proposition nr 234 avsetts skola anskaffas för kraftverkens räknning, alltså äro behövliga eller icke, i vilket senare fall det härför avsedda anslagsbeloppet skulle kunna i motsvarande mån reduceras. Enligt vad jag inhämtat kan det förväntas, att ytterligare behov av dylika luftvärns pjäser skall göra sig gällande för skilda ändamål under de närmaste åren. Jag finner därför klokheten bjuda att icke avstå från den tillgång i nämnda hänseende, som ligger i den redan beräknade leveransen av luftvärns pjäser för kraftverken. Emellertid förutsätter detta, att de luftvärns pjäser, som sålunda skulle komma att efter hand levereras för de härför avsedda anslagsmedlen, skola kunna komma till användning även för andra ändamål än för kraftverken, därest så skulle visa sig lämpligt, exempelvis för att tillgodose syftet med gävomedel, som för anskaffande av luftvärnsmateriel överlämnats till statsverket. I allmänhet torde dock de rörliga pjäser, som av den nu erbjudna leveransen tilldelas kraftverken, komma att efter hand utbytas mot de mindre mobila pjäser, som ursprungligen avsetts för kraftverkens räknning; någon större rörlighet är nämligen för detta ändamål icke av nöden.

Genom att den haubitsmateriel som anbudet omfattar tillföres artilleriet kommer möjligen, särskilt efter det viss redan beställd men ännu icke levererad materiel tillkommit, ett överskott å dylik materiel att finnas. Därest icke en närmare utredning utvisar, att en dylik reserv av artillerimateriel skulle innebära en tillgång av den betydelse, att man icke bör avhända sig densamma, kan därför fråga uppkomma om försäljning av detta överskott helt eller delvis. Om en dylik eventuell försäljning lär det ankomma på Kungl. Maj:t att i sinom tid besluta liksom ock rörande sättet för inflytande köpeskillingsmedels inlevererande till statsverket.

De för den ifrågavarande materielens inköpande erforderliga anslagsmedlen torde lämpligen böra upptagas under det förut av riksdagen för nästkommande budgetår äskade reservationsanslaget till extra materielanskaffning m. m. för försvarsväsendet, vilket anslag sålunda bör höjas med 12,750,000 kronor från förut äskade 58,000,000 kronor till 70,750,000 kronor. Som materielens anskaffande torde böra ombesörjas av arméförvaltningens tygdepartement, under vars förvaltning också den inköpta materielen i huvudsak kommer att falla, torde beloppet i fråga, 12,750,000 kronor, böra i den förenämnda förteckningen upptagas som en särskild anslagspost under »Lantförsvaret», benämnd »Inköp av viss artillerimateriel». Detta bör emellertid naturligen icke få stå hindrande i vägen för att viss del av den inköpta materielen, enkannerligen av luftvärnsmaterielen, framdeles må tilldelas annan försvarsgren, därest så skulle visa sig lämpligt och påkallat.

Sammanfattning.

Den extra materielanskaffning m. m., för vilken medel genom propositionerna nr 234 och 308 äskas för budgetåret 1939/40, utgör sålunda:

Försvarsstaben.

Vissa telefontekniska anläggningar kronor 25,000:—

Lantförsvaret.

Vissa fortifikatoriska anordningar	kronor	8,310,000:—	
Luftvärn för kraftanläggningar.....	»	3,500,000:—	
Viss utrustning för sjuktåg och sjukhuståg	»	45,000:—	
Anskaffning av viss krigsjärnvägsmateriel	»	50,000:—	
Framställning av vissa specialkartor	»	75,000:—	
Kompletterande materielanskaffning m. m. för armén	»	6,620,000:—	
Inköp av viss artillerimateriel	»	12,750,000:—	31,350,000:—

Sjöförsvaret.

Anskaffning av nytt moderfartyg för undervattensbåtar	kronor	2,300,000:—	
Förberedande av krigsindustri för marinen behov	»	200,000:—	
Kompletterande materielanskaffning m. m. för marinen	»	8,500,000:—	11,000,000:—

Flygvapnet.

Anskaffning av reservflygplan m. m. ...	kronor	8,875,000:—	
Anskaffning av reservflygmotorer	»	3,100,000:—	
Förberedande av krigsindustri för flygvapnets behov	»	11,000,000:—	
Anordnande av krigsflygfält	»	5,400,000:—	28,375,000:—
			<u>Summa kronor 70,750,000:—</u>

Utöver den tidigare behandlade propositionen rörande förstärkning av den personella försvarsberedskapen har Kungl. Maj:t framlagt förslag till vissa materiella beredskapsåtgärder, vilka innefattas i de båda nu föreliggande propositionerna. Även dessa propositioner böra ses mot bakgrunden av det alltmer skärpta internationella läget och ur synpunkten att jämväl på nu ifrågasatt område åstadkomma en förstärkning av våra försvarsanstalter.

Vid sin granskning av den av departementschefen i sådant avseende framlagda anslagsplanen har utskottet funnit de ifrågasatta materielanskaffningarna m. m. vara ägnade att tillgodose sådana behov, som torde få anses i särskilt hög grad trängande och betydelsefulla. Utskottet har således intet att erinra mot valet av de ändamål, för vilka anslag begärts. Ej heller har avvägningen av anslagsbeloppen föranlett någon erinran från utskottets sida.

Utskottet.

Utskottet övergår härefter att behandla med propositionerna sammanhängande motioner.

Vad då först beträffar den i motionerna I: 153 och II: 193, bland annat, gjorda framställningen att ett anslag av 1,500,000 kronor måtte anvisas till anskaffande av luftvärnsmateriel för de statliga kraftverkens skydd har, på sätt framgår av föreliggande proposition nr 234, för angivna ändamål äskats ett belopp av 3,500,000 kronor. Motionerna i nu berörda del torde härigenom få anses besvarade.

Jämväl det i motionen II: 120 gjorda yrkandet om anvisande av 1,430,000 kronor till påbörjande av ett nytt undervattensbåtsmoderfartyg har av departementschefen i den föreliggande propositionen blivit tillgodosett, varför motionen i fråga torde få anses besvarad.

I motionen I: 287 har hemställts, att för krigsindustriella åtgärder vid armén måtte anvisas ett belopp av 4,000,000 kronor. Utskottet vill erinra därom, att 1938 års riksdag på därom av Kungl. Maj:t gjord framställning anvisade 4,100,000 kronor för i motionen avsett ändamål. Då utskottet har anledning förutsätta, att den av motionären berörda frågan varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning i samband med nu ifrågasatta materielanskaffningar och härtill kommer, att Kungl. Maj:t äger, därest så skulle befinnas erforderligt, att inom ramen av anslagsposten till kompletterande materielanskaffning m. m. för armén i viss mån tillgodose det av motionären angivna behovet, finner sig utskottet böra avstyrka motionen i fråga.

Vidkommande det i motionerna I: 288 och II: 450 gjorda yrkandet, att medel måtte anvisas för utförande av ritningar till lätta kryssare, vill utskottet erinra om att den fartygstyp, som motionärerna avse — kryssare med 15 cm kanoner — icke ingår i de av 1936 års riksdag för närmaste tioårsperiod fastställda fartygstyperna. Ej heller äro dessa kryssare upptagna i det av chefen för försvarsstaben i hans utredning rörande flottans fartygstyper förordade alternativet A till kustflottans sammansättning. Vid nu angivna förhållanden anser sig utskottet icke böra föreslå, att medel anvisas för ritningsarbeten beträffande en fartygstyp, om vars införlivande i kustflottan positiva förslag icke föreligga. Motionerna i nu berörda del avstyrkas alltså av utskottet.

I sistnämnda båda motioner har vidare yrkats, att ett anslag av 4,500,000 kronor måtte anvisas till anskaffande av en undervattensbåt. Med allt beaktande av undervattensbåtsvapnets betydelse för det marina försvaret anser sig utskottet dock icke lämpligen böra föreslå, att medel nu anvisas för ändamålet. Kungl. Maj:t torde dock komma att, därest så befinnes lämpligt, med utnyttjande av förefintliga möjligheter vidtaga åtgärder för ett snabbare fullföljande av nybyggnadsprogrammet i här angivna avseende. Utskottet finner sig därför böra avstyrka motionerna jämväl i denna del.

Slutligen har i motionerna I: 289 och II: 451 hemställts om utredning angående åtgärder för stärkande av Ölands försvar. Utskottet vill med anledning härav framhålla, att utskottet givetvis förutsätter, att vid beräkningen av den i propositionen nr 234 upptagna anslagsposten till vissa fortifikatoriska anordningar sådana krav på försvarsanstalter blivit tillgodosedda, som

efter inbördes avvägning befunnits vara för riksförsvaret i dess helhet mest betydelsefulla. På grund härav och då enligt utskottets mening det i motionerna berörda spörsmålet är av beskaffenhet att i första hand böra bliva föremål för Kungl. Maj:ts bedömande, anser utskottet ifrågavarande motioner icke böra föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

I. att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 288 och II: 450 samt I: 287, till *extra materielanskaffning m. m. för försvarsväsendet* för budgetåret 1939/40 å riksstatens fjärde huvudtitel anvisa ett reservationsanslag av 70,750,000 kronor,

II. att motionerna I: 153 och II: 193, i vad de avse hemställan om medel till anskaffande av luftvärnsmateriel för de statliga kraftverkens skydd, få anses besvarade genom vad utskottet ovan anført,

III. att motionen II: 120 får anses besvarad genom vad utskottet ovan anført,

IV. att motionerna I: 289 och II: 451 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 31 maj 1939.

På statsutskottets vägnar:

ANDERS RÅSTOCK.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Nilsson* i Malmö, *Oscar Olsson*, *Svensson* i Kompersmåla, *Andersson* i Fältenborg, *Bergström*, *Ström* i Lidköping, *Nilsson* i Fredriksfält, *Larsson* i Varberg, *Carlström*, *Bäcklund* och *von Heland*; samt

från andra kammaren: herrar *Råstock*, *Törnkvist*, *Svensson* i Grönvik, *Jonsson* i Eskilstuna, *Andersson* i Prästbol, *Närlinge*, *Ward*, *Weijne*, *Staxäng*, *Lundberg*, *Mårtensson* och *Bergvall*.
